

Suomalaisuuden monet kasvot

Teksti: Heidi Virkki

- pro gradu -tutkielma kansainvälisesti adoptoiduista nuorista

Suomeen liitetään perinteisesti sellaisia sanoja kuin Sibelius, sisu, sauna ja esimerkiksi puhdas luonto. Suomalainen ihminen määritellään rehelliseksi, tunnolliseksi, ujoksi, vähän melankoliseksi ja myös hiukan juroksi. Ulkonäöllisesti Suomea edustaa usein kansallispukuinen Suomi-neito, jolla on taivaansiniset silmät ja paksut vaaleat palmikot jakauksen molemmin puolin. Jos Suomi-neitoa esitetään liikkuvassa kuvassa, tanhuliikkeet kuuluvat asiaan. Kaikki eivät kuitenkaan mahdu mukaan tällaiseen stereotyyppiseen Suomi-kuvaan, sillä tämän päivän katukuvassa näkee yhä enemmän myös ”ei-suomalaisen” näköisiä ihmisiä. Tästä yhtenä esimerkkinä ovat kansainvälisesti adoptoidut nuoret, joiden kulttuurista identiteettiä ja erilaisuuden kokemuksia tutkin keväällä 2006 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassani.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka suomalaisuutta koskevat käsitykset vaikuttavat adoptionuorten elämään Suomessa. Tutkimusteemoja on kolme: millainen on adoptoidun oma kulttuurinen identiteetti ja miten synnyinmaa näkyy adoptoidun elämässä; miten adoptionuoret kokevat suomalaisuuden ja millaisia erilaisuuden kokemuksia heillä mahdollisesti on sekä mikä merkitys ulkonäöllä on suomalaisiksi hyväksymisessä. Näitä tutkimusaiheita pyrin valottamaan haastattelemalla kansainvälisesti adoptoituja nuoria. Adoptiolasten ja -nuorten kesäleirillä Ähtärissä 2005 tein kolme ryhmähaastattelua adoptionuorten kanssa. Yhteensä ryhmähaastatteluihin osallistui 11 nuorta, jotka olivat kahta lukuun ottamatta alle 18-vuotiaita. Lisäksi syvensin ryhmähaastatteluista saatua aineistoa tekemällä kuusi yksilöhaastattelua jo aikuisikään ehtineiden adoptoitujen kanssa marras- ja joulukuun 2005 aikana. Varsinkin yksilöhaastatellut nuoret olivat kokeneita puhumaan adoptiosta ja siihen liittyvistä haasteista, mutta myös nuoremmat ryhmähaastatteluihin osallistuneet kertoivat erityisesti kiinnostavia erilaisuuden kokemuksiaan.

Kaikki haastatellut nuoret kokivat itsensä ensisijaisesti suomalaisiksi. Haastateltujen vastaukset voidaan kuitenkin jakaa karkeasti kahteen ryhmään: nii-

hin, jotka kokevat itsensä lähes täysin suomalaisiksi ja niihin, jotka kokevat myös synnyinmaansa näkyvän omassa identiteetissä. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat eivät koe eroavansa syntyperäisistä suomalaisista juuri muuten kuin ulkonäkönsä perusteella. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat korostivat puheesaan myös synnyinmaataan ja uskoivat sen näkyvän heidän luonteenpiirteisään, esimerkiksi iloisuutena tai spontaanisuutena. Näillä nuorilla myös kiinnostus omaa synnyinmaata kohtaan on suurempaa. Identifioituminen suomalaisuuden ja synnyinmaan välillä vaihtelee haastatelluilla eri elämäntilanteiden ja iän mukana. Varsinkin nuoruudessa oman identiteetin ja alkuperän pohtiminen on adoptionuorilla tavallista. Koska jokaisen adoptoidun elämäntarina on ainutlaatuinen, on luonnollista, että myös näkemykset omasta identiteetistä ovat erilaisia.

Myös synnyinmaan merkitys vaihtelee adoptionuorten elämässä suuresti. Tähän vaikuttanee ainakin saapumisikä Suomeen. Kuulostaa luonnolliselta, että tutkimukseen haastateltu Suomeen vasta 6-vuotiaana Etiopiasta adoptoitu nuori nainen kokee synnyinmaansa läheisemmäksi kuin adoptoitu, joka on saapunut Suomeen jo vauvaikäisenä. Muistot synnyinmaasta vaikuttanevat siten synnyin-

maan merkitykseen tänä päivänä, vaikka vaikutus voi toki olla myös päinvastainen. Kiinnostus synnyinmaata kohtaan vaihtelee haastateltavien keskuudessa miltei olemattomasta aktiivisempaan tiedon kartuttamiseen. Vain kaksi kuudesta yksilöhaastattelusta adoptionuoresta oli tehnyt ns. juurimatkan synnyinmaahansa. Kaikilla haastatelluilla ei ole aktiivista halua mennä käymään synnyinmaassaan, ainakaan vielä.

Adoptionuorten käsitykset suomalaisuudesta perustuvat pitkälti samoihin stereotyyppioihin kuin suomalaisella valtaväestöllä. Suomalaisia ihmisiä pidetään luonteeltaan esimerkiksi rehellisinä, hiljaisina, sisäänpäin kääntyneinä ja ujoina. Mielenkiintoista on, että työnteen merkitys mainittiin useammassa haastattelussa. Tämä voi johtua siitä, että adoptionuoret kokevat, että heidän täytyy käyttäytyä kaksi kertaa paremmin kuin muut ikäisensä ja sitä kautta olla myös kaksi kertaa ahkerampia, jotta he saavuttavat hyväksynnän valtaväestön keskuudessa.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että ulkopuolinen kategorisointi heikentää osaltaan adoptionuorten samaistumista suomalaisuuteen. Moni haastateltava sanoo, että alkuperän kyseenalaistaminen saa heidät tuntemaan

Kuvan henkilöt eivät liity tekstiin.

itsensä erilaiseksi. Erilaisuuden tunte-
mukset eivät kenties olisi yhtä yleisiä,
mikäli ulkopuoliset reaktiot adoptio-
nuoria kohtaan olisivat toisenlaisia.
Adoptionuoret joutuvatkin arjessaan
selittämään alkuperäänsä ja vastaamaan
usein hyvin henkilökohtaisiin kysymyk-
siin biologisista vanhemmista ja koko
adoptioprosessista.

Adoptionuorten kokemukset ja nä-
kemykset rasismista ja sen yleisyydestä
Suomessa vaihtelevat paljon. Pari haas-
tateltavaa sanoo suoraan, että he eivät
ole juuri rasismia kohdanneet. Osaksi
tähän on heidän mukaansa vaikuttanut
pieni asuinpaikkakunta, jossa ihmiset
ovat tienneet heidän adoptiotaustansa
tai sitten vain ”hyvä tuuri”. Bangla-
deshista adoptoitu 24-vuotias nuori
nainen tuo esille työkokemuksensa asia-
kaspalvelussa, jossa hän oli muutaman
kuukauden aikana kokenut omien sano-
jensa mukaan hyvin runsaasti rasismia ja
syrjintää asiakkailtaan. Ennen tätä ikävää
kokemusta hän koki itsensä enemmän
suomalaiseksi kuin nykyään. Hän kokee,
että nämä negatiiviset kokemukset ovat
jättäneet häneen jälkensä eikä hän halua
jatkovia toimia asiakaspalvelussa kas-
vokkain asiakkaiden kanssa. Kyseisessä
työssä hänen osaamistaan kyseenalais-
tettiin valtaväestöstä poikkeavan ulko-
näön vuoksi.

Myös nuoremmilla ryhmähaastatte-
luihin osallistuneilla adoptoiduilla oli
kertynyt rasismien kokemuksia. Kolumbi-
asta adoptoidut sisarukset joutuivat kau-
passa asioidessaan vartijan läpikotaisen
tarkastuksen kohteeksi. Kyseisessä tilan-
teessa käytettiin vartijan puolelta myös
”neekeri”-nimitystä ja muita halventavia
kommentteja. Myös Intiasta adoptoitu
tyttö kertoo, että kaupassa myyjä on
tullut lähelle tarkkailemaan, ettei hän
varasta kaupasta mitään. Ryhmähaas-
tatteluihin osallistuneille nuoremmille
adoptoiduille tällainen erilaisuuden ko-
keminen ja esimerkiksi kadulla huutelu
ovat kenties rankempaa kuin aikuisille
adoptoiduille. Huutelu on ehkä myös
yleisempää nuoremmilla, kun varsinkin
samanikäisten poikien koettiin harras-
tavan tällaista julkista pilkkaamista. Tätä
näkökohtaa tukevat myös tutkimukset,
joiden mukaan 15-17-vuotiaat pojat ovat
pakolaisvastaisin ikäryhmä Suomessa.
Erään ryhmähaastatteluun osallistuneen
pojan mukaan vanhemmat ihmiset osaa-
vat nuoria paremmin pitää asiat sisällään
eivätkä niin helposti sorru huuteluun.
Muutama nuori myöntää suoraan, että
tällainen solvaaminen tuntuu todella

pahalta ja saa heidät tuntemaan itsensä
hyvin erilaiseksi.

Mielenkiintoisia ovat myös adoptio-
nuorten omat määritelmät rasismille.
Bangladeshista adoptoitu nuori nainen
sanoo rasismista näin: ”Se ei mun mie-
lestä ole rasismia, että pitää toista sillai
erilaisena, mutta jos tykkää, että toinen
on jotenkin huonompi sen takia, kun se
on erilainen niin silloin ehkä enemmän-
kin.” Toisaalta Intiasta adoptoitu nuori
mies määrittelee rasismia näin: ”Se on
just tää, että se on tietoinen ajatus ja on
hyvin perusteellisesti ittelteen selvittäny
nä ja nä, että tällasten takia.” Tämän
näkemysten mukaan rasisti on ihmi-
nen, joka pystyy perustelemaan niin
itselleen kuin muillekin, miksi ajattelee
valtaväestöstä poikkeavan näköisistä tai
eri kulttuurista tulleista ihmisistä tietyllä
tavalla. Tällaisiksi ”todellisiksi rasisteik-
si” voisi kutsua varsinkin skinejä.

Vanhempien yksilöhaastateltujen
määritelmät rasismista voidaankin jakaa
karkeasti kahteen ryhmään edellisten esi-
merkkien tavoin. Ensimmäisessä esimer-
kissä korostetaan nimenomaan ihmisten
välistä eriarvoisuutta ja sen ilmenemistä,
kun taas jälkimmäinen esimerkki puhuu
rasismista tietoisena vihana. Koska nuori
antaa kokemuksilleen aina oman määri-
telmän, ei voida yleisesti puhua kuinka
paljon tai vähän adoptionuori kohtaa ra-
sismia Suomessa.

Adoptionuorten kohtaamien erilai-
suuden kokemusten perusteella voi-
daan kuitenkin sanoa, että ulkonäöllä
on melko merkittävä rooli suomalaisek-
si hyväksymisessä. Onhan ulkonäkö mo-
nen haastateltavan mielestä ainoa asia,
joka erottaa heidät valtaväestöstä. Pari
haastateltavaa muistuttaa, että tärkeintä
on minkä maalaiseksi itse kokee itsensä,
mutta kun puhutaan ulkopuolisten ”hy-
väksynnän” saamisesta, ulkonäön mer-
kitys korostuu. Adoptionuoret eivät koe
passin tai muun byrokratian merkitystä
oleelliseksi suomalaisuuden saavuttami-
seksi muiden silmissä, sillä passin omis-
taminen ei näy ulospäin. Valtion kansa-
laisuus ei siis riitä ulkopuolisten silmissä
kansallisuuteen hyväksymiseen. Visuaa-
lisen eli näkemämme merkitys korostuu
kohtaamisissa, joissa ei vaihdeta sanoja.
Erilainen ulkonäkö riittää usein adoptio-
nuoren poissulkemiseen suomalaisten
joukosta. Vaikka ulkopuolinen kategori-
sointi ei olisikaan tahallista, se näkyy ar-
jessa. Näemme ympärillämme ”rotuja”
ja tämä ”rotujen” näkeminen saa ihmiset
mielissään kategorisoimaan muita ihmi-
siä eri kansallisuuksiin. Adoptionuori

saa suomalaisuuden leiman usein vasta
kertoessaan tarinansa ja samalla ”todis-
taessaan”, ettei ole maahanmuuttaja tai
pakolainen. Suomalaisuudesta pitää siis
neuvotella, vaikka usein lyhyt selostus
omasta elämästä riittää.

Tutkimuksen perusteella voidaan sa-
noa, että jokaisen adoptionuoren tarina
on ainutlaatuinen eikä tämän vuoksi voi-
da tehdä kovin suuria yleistyksiä adop-
tionuorten elämästä Suomessa. Monella
haastatellulla on kuitenkin ollut saman-
kaltaisia kokemuksia muun muassa
erilaisuudesta ja tietyistä nimenomaan
adoptioon liittyvistä erityispiirteistä, ku-
ten ns. värisokeudesta ja hyväksynnän
hakemisesta. Toisaalta adoptionuorten
kokemusten kirjo on hedelmällinen, se
voi omalta osaltaan estää adoptionuo-
orten niputtamisen yhteiseksi massaksi
ja näin yksilön kokemukselle voidaan
antaa ainutlaatuinen arvo. Tutkimuksen
antina voidaan pitää laajempaa käsitys-
tä adoptionuorten elämästä ja siihen
liittyvistä haasteista. Monikulttuurisuus
ja katukuvan moni-ilmeisyys ovat Suo-
messa jo arkipäivää ja suomalainen ih-
minen voi olla nykyään muutakin kuin
palmikkopäinen Suomi-neito. Kysymys
kuuluu, olemmeko valmiita uudista-
maan kansallista identiteettiä siten, että
sen piiriin on mahdollista päästä myös
valtaväestöstä poikkeavan näköisten tai
erilaisesta kulttuurista tulleiden? Sen
enempää suvaitsevaisuus kuin sopeu-
tuvaisuuskaan ei ole yksipuolista.

Heidi Virkki;

Suomalaisuuden peilissä – kansainväli-
sesti adoptoitujen nuorten kokemuksia
suomalaisuudesta ja erilaisuudesta.

Koko pro gradu -tutkielma on
luettavissa internetissä osoitteessa
<http://tutkielmat.uta.fi>

Lisätietoja:

heidi.virkki@gmail.com